

KUTLU DOĞUM 2003

İSLAM'IN GÜNCEL SUNUMU

TÜRKİYE
DIYANET VAKFI
YAYINLARI

Hz. Peygamber'in Tebliğ Metodu Işığında İslâm'ın Güncel Sunumu
2003 Yılı Kutlu Doğum Sempozyumu Tebliğ ve Müzakereleri

Yayın No: 364
Sempozyumlar ve Paneller Serisi:35

© Bütün Hakları Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir
1. Baskı, Haziran 2006, Ankara, 1.000 adet

ISBN 975-389-485-6
06.06.Y.0005.364

Redaksiyon : Dr. Mehmet BULUT
Kapak ve İç Tasarım: TN İletişim
Kufi Besmele: Hişâm el-Ğarâvî
Uygulama: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Türkiye Diyanet Vakfı Mütevelli Heyeti'nin
16.07.2003/1117-21 sayılı kararıyla basılmıştır.

Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi'nin dizgi,
fotomekanik, ofset ve cilt tesislerinde hazırlanıp basılmıştır.

TÜRKİYE DIYANET VAKFI
Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi

OSTİM Örnek Sanayi Sitesi
1. Cadde 358. Sokak No: 11 06370 Yenimahalle / Ankara
Tel: 0312. 354 91 31 (pbx) Faks: 354 91 32
e-posta: tdvyayin@diyanetvakfi.org.tr

Tebliğın Mahiyeti ve Sınırları

Doç. Dr. Zekeriya GÜLER*

İnsanın varoluş sebebi ve yaratılış hikmeti nedir, suâline Kur'an-ı Kerim'den cevap arandığında, bunun, Allah'a iman ve ibadet, yeryüzünün imar ve ıslah edilmesi, halkın âdil yönetime kavuşması olduğu görülür.

“Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım”¹ âyeti, iman ve ibadeti hatırlatırken, “sizi yerden inşa eden, sizi orada yaşatan ve sizden medeniyet talep eden O'dur”² âyeti, muhababından yeryüzünü imar ve ıslah ederek onu maddeten ve manen yaşamaya müsait zemin haline getirmesini istemektedir. Hz. Musa'nın, “Sen bize gelmezden önce de sen bize geldikten sonra da biz zulüm ve eziyet gördük!” diyen kavmine, “Umulur ki Rabbiniz düşmanınızı yok eder ve onların yerine sizi yeryüzüne hâkim kılar da nasıl hareket edeceğinize bakar”³ diyerek verdiği cevaptan da, halkın her türlü zulüm, haksızlık, baskı ve işkenceden uzak, âdil bir yönetim tarzına olan ihtiyacına vurgu yapıldığı anlaşılmaktadır.

Yüce Yaratıcı'nın, sınanmak üzere yükümlü ve sorumlu tuttuğu bu üç misyon, insan tarafından emanet olarak üstlenilmiştir. Ne var ki, Yüce Yaratıcı, insanın, akıl ve idrak kabiliyetini tam olarak kullanmadığından veya kullanamadığından “çok zâlim ve çok câhil”⁴ olduğunu da bildirmektedir. Bu itibarla, söz

* Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

¹ Zâriyât 51/56.

² Hûd 11/61.

³ A'râf 7/129. Söz konusu üç âyetin tahlili için bkz. Râğıb el-İsfehâni, *ez-Zeria ilâ mekârimi'ş-şeria*, s. 25-26.

⁴ Ahzâb 33/72.

konusu misyon, bunları kısmen veya tamamen terk eden insan için özetle tebliğ alanını oluşturmaktadır.

Bu girişten sonra, mahiyeti, sınırları; şumul sâhası ve çerçevesi, başladığı ve sona erdiği nokta itibarıyla bu *tebliğ*in, tebliğe muhatap insanın veya kitlenin sahip olduğu inanç ve değer farkı bakımından iki kategoride ele alınması uygun olacaktır.

A. GAYR-İ MÜSLİMLERE TEBLİĞ

“O halde bu kıssayı anlat, ki belki derin derin düşünürler”⁵ âyeti, tebliğ faaliyeti esnasında Kur’an kıssalarından faydalanmanın önemini gösterir. Hz. Nuh, gece-gündüz tebliğ ve da’vette bulunduğu kavminin, parmaklarını kulaklarına tıkarak hakikatleri kabul etmemek için direnmeleri ve büyüklenmeleri karşısında, elçilik misyonu gereği “Sonra ben onları açıkça da’vet ettim, sonra onlara açıktan söyledim, gizli gizli söyledim” diyerek tebliğ faaliyetini sürdürmesi anlamlıdır. Bu demektir ki, tebliğe muhatap fert ve toplulukların yaşadıkları psikolojik durumlar, içinde buldukları konjonktüre bağlı olarak değişen şartlara ve ortamlara göre tebliğın açık ve gizli aşaması/yönü söz konusudur.

Rasûl-i Ekrem, daha önce elçilik tecrübesi yaşamış diğer peygamberler gibi, kendisine vahyedilen bilgi ve hikmetleri insanlara tebliğ etmekle yükümlü ve sorumlu tutulmuştur. Allah Teâlâ son Elçisine, “Ey Rasûl, Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan, O’nun mesajını tebliğ etmemiş olursun. Allah seni korur. Doğrusu Allah, kafirler toplumunu yola iletmez”⁶, “Sana düşen sadece duyurmaktır. Hesap görmek bize düşer”⁷ talimatını verirken, Rasûl-i Ekrem müşrik ve isyankâr kavmine, “Ben size Rabbinin mesajlarını tebliğ ediyorum ve ben sizin için güvenilir bir öğütçüyüm”⁸, “Eğer yüz çevirirseniz, artık ben size sunmakla görevlendirildiğim mesajı size duyurdum”⁹ diyerek, Nûh ve Hûd gibi elçilerin ortak beyanının altını çiziyordu. Yüce Allah, “Allah size, nimetini böyle tamamlıyor ki, siz Müslüman olup esenliğe eresiniz. Eğer yine de yüz çevirirlerse, artık senin üzerine düşen sadece açık bir şekilde duyurmaktır”¹⁰, “Eğer yalanlarsanız, sizden önceki ümmetler de yalanlamışlardı. Elçiye düşen, yalnız açıkça duyurmaktır/ulaştırmaktır”¹¹ buyurmak suretiyle,

⁵ A’râf 7/176.

⁶ Mâide 5/67.

⁷ Ra’d 13/40.

⁸ A’râf 7/62, 68.

⁹ Hûd 11/57.

¹⁰ Nahl 16/81-82.

¹¹ Ankebut 29/18.

kavminden gelecek tepki, tehdit, baskı ve eziyet gibi her türlü inatçı tutum ve davranışlara karşı Elçisinin sabır ve tahammül direncini yükseltmiş, “(Bazı insanlar tebliğ ettiğin mesaja) inanmıyorlar diye (üzüntüden) neredeyse kendini tüketeceksin. Eğer dileseydik, onlara gökten öyle bir alâmet indirirdik ki, onun karşısında boyunları bükülür, hemen baş eğerdiler. (Ama biz böyle olsun istemedik) ve bu yüzden, onlar da, ne zaman Rahmân’dan hatırlatıcı ve uyarıcı yeni bir mesaj gelse, mutlaka ondan yüz çevirirler. Nitekim, işte yalanladılar. Ama alay edip durdukları şeyin tahakkuku yakında bütün açıklığıyla onların karşına çıkarılacak!”¹² diye haber vermek suretiyle de, tebliğe hedef olan kitlenin iman etmemesinin, elçilik misyonuna halel getirmeyeceğine ve elçiliğin hedefinin tebliğ olduğuna işaret ederek Elçisini teselli etmiş ve rühen rahatlatmıştır.

Ayrıca, Rasûl-i Ekrem’in, “Ben daha önce yıllarca aranızda bulundum... Hâlâ düşünmüyor musunuz?”¹³ diyerek, da’vet ve tebliğine karşı çıkan müşrik zihniyete uyarıda bulunması da oldukça anlamlıdır. Da’vet ve tebliğde bulunan insanın, temiz bir geçmişe sahip olmasının önemi bu âyetle vurgulanmış olmaktadır.

Bu itibarla, zikredilen âyetlerin siyak-sibâkı, üslûbu ve vurguları, Rasûl-i Ekrem’in, gayr-i müslim insanlara yapması gerekenin sadece tebliğ olduğunu, “din nâmına tebliğ ettiği konularda Peygamber’i tasdik etmek” demek olan *iman* meselesinde baskı ve zor kullanmanın hiçbir şekilde kabul edilmediğini göstermektedir.

Yüce Kur’an¹⁴, da’vet ve tebliğden daha güzel ve daha üstün bir görev olmadığını beyan eder. Sâlih amel ve müslümanlığını ilan etmek gibi bir teşebbüsten önce zikredilmesi, da’vet ve tebliğ işinin önemini ve gerekliliğini -ki, teknik tabirle bu vacip demektir- göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Vacip bir hükmü gerçekleştirmek için “olmazsa olmaz” vasıtaların edinilmesi de vaciptir (mâ lâ yetimmu el-vâcibu illâ bihi fehuve vâcib).

Rasûl-i Ekrem’in, Bizans İmparatoru Hirak/Herakleios (610-641)’e Dihye b. Halife ile gönderdiği şu mektup, gayr-i müslimlere yapılacak olan tebliğin mahiyetine dair bilgiler vermektedir:

“Bismillâhirrahmânirrahîm. Allah’ın kulu ve peygamberi Muhammed’den Bizans İmparatoru Hirak’e. Hidayete uyanlara selam olsun. Seni İslâm’a da’vet ediyorum. (ed’ûke bi dâyeti’l-islâm). Müslüman ol kurtuluşa eresin. Müslüman ol, Allah sana ecir mükafatını iki kat versin. Eğer kabul etmeyip yüz çevi-

¹² Şuarâ 26/3-6.

¹³ Yunus 10/16.

¹⁴ Fussilet 41/33.

rirsen halkın günahını (Erişiyîn/Erişiler) sen çekersin. 'Ey Ehl-i kitab, sizinle bizim aramızda müşterek olan söze geliniz: Sadece Allah'a kulluk edelim. ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım. Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi ilâhlaştırmasın. Eğer yüz çevirirlerse, şahit olun, biz müslümanız deyiniz' ”¹⁵.

Hayber'in fethi ile görevlendirilen Hz. Ali'nin, “Yâ Rasûlallah, bizim gibi oluncaya dek onlarla savaşıyım mı?” suâline, Rasûl-i Ekrem'in verdiği şu cevap, gayr-i müslimlerle olan dostâne ve hasmâne ilişkilerde takip edilecek askerî strateji, da'vet ve tebliğ metodunu göstermesi bakımından dikkate şâyandır:

“Onların bölgesine ininceye kadar acele etme, sakın ol. Sonra onları İslâm'a da'vet et ve gerekli (vâcip) olan ilâhî hak ve esasları onlara haber ver. Vallâhî, senin vasıtanla Allah'ın bir adamı hidayete erdirmesi, senin için kızıl develerden (en kıymetli mal varlığı ve sermayeden) daha hayırlıdır”¹⁶.

Bu talimattan anlaşılmalıdır ki, tevhid dinini yaymanın yegâne yolu da'vet ve tebliğdir. Da'vetçi ve tebliğçi için öncelik *itaat ettirmek* değil, *duyurmaktır*. Çünkü, *kabul ve itaat ettirmek* insanın elinde olmamakla beraber, *duyurmak* onun elindedir. Diplomatik ve askerî münasebetlerde hep tebliğ hedeflenir. Şüphesiz tebliğ, savaşçı değil barışçı yaklaşım ve yöntemlerle gerçekleşebilir. Ayrıca cihad, güç kullanılarak baskı ve tehditle müslüman yapma vasıtası değil, ilâhî ve nebevî rahmetin önündeki baskı ve engeli aşarak, fitne ve fesadın yol açtığı hayâtî tehlikeyi bertaraf ederek doğruyu ve gerçeği ulaştırma hareketidir. Yüce Kur'an¹⁷, dinin icaplarının hayata geçirilmesinin, insan hak ve hürriyetlerinin önünde baskı ve engel -ki, bu *fitne* olarak zikredilir- olması durumunda, onunla mücadele edilmesi gerektiğini beyan eder. Söz konusu baskı ve engelin yol açtığı tehlikenin olmaması halinde, da'vet ve tebliğ imkanı bulunduğundan silahlı savaşa ihtiyaç duyulmayacaktır. Tebliğ imkanının tamamen ortadan kaldırılması ve buna hiçbir şekilde fırsat verilmemesi halinde de, artık hicrete zorlayan sebepler/gelişmeler başlıyor demektir.

Tebliğ edilen evrensel dinin varlığını sürdürebilmesi, mensuplarının barış içinde ve emniyet ortamında yaşayabilmeleri için her türlü tedbirin alınması gayet tabiidir. Rasûl-i Ekrem'in, “Ben, hem rahmet peygamberiyim, hem de savaş meydanlarının peygamberiyim”¹⁸ hadisi bu zeminde düşünülmelidir. Zira, tebşir ve inzâr gibi iki görevi olan Peygamber (s.a), rahmet elçiliğini tanımayıp tep-

¹⁵ Buhârî, Bed'ü'l-vahy, 6, Cihâd, 102; Müslim, Cihâd, 74; Ahmed b. Hanbel, I, 262, 263. Âyet için bkz. Âl-i İmrân 3/64.

¹⁶ Müslim, Fedâilu's-sahâbe, 34; Ahmed b. Hanbel, V, 333.

¹⁷ Bakara 2/193.

¹⁸ Ahmed b. Hanbel, IV, 394, 404, 407, V, 405. Hadisin açıklaması için bkz. Yardım, Ali, *Peygamberimizi Şemâli*, s. 156.

ki gösteren kesimlere karşı, kendi varlığını ve eserini koruma ve kollama gibi görev ve sorumluluğu bulunmaktadır.

Bütün bu kullanımlar, İslâmî literatürde tebliğin, “dini tanımayan/bilmeyen insanlara onu ulaştırmak, onun hakkında doğru ve sağlıklı bilgi sahibi olmalarını sağlamak, akıl ve idraklerine sunarak onların müslüman olmaları için gayret göstermek” mânasında anlaşıldığını göstermektedir.

Demek oluyor ki, da’vet ve tebliğin muhatapları daha ziyade gayr-i müslimler iken, emir bi’l-ma’rûf nehiy ani’l-münker anlamında irşadın hedef kitlesi ise müslümanlar olmaktadır. Başka bir tabirle, da’vet ve tebliğ dışı dönük bir hareket vasfı taşıırken, irşad ve islah içe yönelik bir faaliyet olmaktadır. “Doğru ve gerçek bilginin ulaştırılması/ondan haberdar edilmesi” anlamında *tebliğ* tabirinin, müslümanlar için de kullanılması *kavram kaynaşması* olarak değerlendirilmelidir.

B. MÜSLÜMANLARA TEBLİĞ (EMİR Bİ’L-MA’RÛF NEHIY ANİ’L-MÜNKER)

Kur’an-ı Kerim ve Hz. Peygamber’in getirdiği inanç esaslarının yanı sıra, ibadet ve ahlâka ilişkin hükümler de tebliğin sınırları içindedir. Ayrıca, dinin ferdi, sosyal ve uluslar arası ilişkiler zemininde getirdiği düzenlemeler ve uygulamalar da tebliğin şümül sahası içindedir. Hz. Peygamber’in yaptığı da’vet ve tebliğe olumlu cevap vererek müslüman olan insanların statüsü, dinî yükümlülük açısından gayr-i müslimlerin durumundan ayrılmaktadır. İslâmiyet’i kabul ettikten sonra artık, mensupları üzerinde otoritenin yaptırım gücü (müeyyide) söz konusudur. Bu aşamada Hz. Peygamber’in görev ve sorumluluğu, yapılan tebliğatin tebelluğunu kontrol etmek, açıklayıp öğrettiği pratikleri takip etmek, görülen eksikleri tamamlamak, yanlışlar karşısında doğruyu göstermek/irşad ve islah etmek, ahlâk ve hukuk dışı uygulamalara müeyyide getirmek şeklinde kendini göstermektedir.

Bu itibarla, *Müslümanlara tebliğin*, alt başlık olarak emir bi’l-ma’rûf nehiy ani’l-münker çerçevesinde mütalaa edilmesinin isabetli olduğu kanaatindeyiz. Çünkü, “iyiliği emredip kötülükten vazgeçirmeye çalışma yönündeki faaliyetler için kullanılan dinî, ahlâkî ve hukûkî bir tabir” ve “İslâm ümmetinin Kur’an ve Sünnet hükümlerine uygun, faziletli, sulh ve sükûnun hâkim olduğu bir hayat tarzını amaçlayan temel ilkelerden biri” olan *emir bi’l-ma’rûf nehiy ani’l-münker*, “fert ve toplum hayatına din, akıl ve mâşerî vicdan tarafından benimsenen inançların, değerlerin ve yaşama tarzının hâkim kılınması; dinin, aklın ve sağduyunun reddettiği her türlü kötülüğün önlenmesi yolunda ferdi ve toplu gay-

retleri, siyasî ve sivil önlemleri ifade etmektedir”¹⁹.

Hz. Peygamber'in, “Kim bir kötülük görürse onu eliyle, buna gücü yetmezse diliyle onu önlesin/değiştirsin. Buna da gücü yetmezse kalbiyle ona öfke duysun. Bu ise, imanın en zayıf derecesidir”²⁰ şeklindeki meşhur hadisi, müslümanların, ortaya çıkan kötülüklere karşı sırasıyla *aktif-filî tedbir*, *sözlü uyarı* ve *pasif/psikolojik direniş* şeklinde tepki göstererek mücadele etmeleri, irşad ve islah faaliyetlerini kesintisiz olarak sürdürmeleri gerektiğini ifade etmektedir.

Buna bağlı olarak, kötülüklerin ve çirkinliklerin üstesinden gelebilmek, iyiliklerin ve güzelliklerin ulaştırılıp yayılabilmesi için, çağın ürettiği teknolojik imkanlardan, modern kitle iletişim araçlarından ve sanat gibi doğuştan gelen yeteneklerden yararlanmak kaçınılmaz bir durumdur. Çünkü, Rojer Garaudy'nin ifadesiyle sanat, “bir insandan ötekine en kısa yol” olarak tanımlanırsa, mimarinin, estetik ve güzel sanatların da'vet ve tebliğde hiç de küçümsenmeyecek önemli rol oynayacak demektir. Gerçekten de sanat, mânevî-ruhanî değerleri insanlara tebliğ bakımından en doğrudan yol olmalıdır.

Hz. Peygamber, emrolunduğu gibi dosdoğru olarak Kur'an'ı tebliğ eylemiş ve onu ümmetine evrensel çapta bir miras olarak bırakmıştır. Bir yandan O, sahip olduğu Kur'an ahlâkıyla tüm insanlara örnek olurken, diğer yandan tebliğ ettiği Kur'an'ın esaslarını, hüküm ve hikmetlerini açıklamış ve onların pratiğini öğretmiştir. Bazen de o, Kur'an'ın temas etmediği uygulama ve düzenlemelerle hayatı şekillendirmiştir. “Peygamber onlara yapılması doğru (ma'rûf) olanı emreder, yapılması yanlış (münker) olanı yasaklar. Temiz ve hoş şeyleri onlara helal kılar, kötü ve çirkin şeyleri de onlara haram kılar”²¹ beyânı, bu noktaya açıklık getirir. Bu itibarla tebliğ/emir bi'l-ma'rûf nehiy ani'l-münker, Kur'an'ın muhtevası ile sınırlı tutulmamalı, Rasûl-i Ekrem'e âdiyeti tespit edilen sünnete de teşmil edilmelidir. Bu demektir ki, tebliğ sadece Kur'an ile sınırlı kalmamış, Rasûl-i Ekrem'in hayat tarzını sonraki nesillere taşıyan sözlü beyanlar demek olan hadisleri de içine almıştır. Nitekim, Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğu sâbittir:

“Bizden bir hadis işittikten sonra onu başkasına tebliğ edinceye kadar hıfzeden bir kimsenin Allah yüzünü ağartсын/onu mesrur eylesin. Kendisinden daha fakih olan kimseye ulaştırın nice fikh taşıyıcısı vardır. Nice fikh taşıyıcısı da vardır ki, fakih değildir”²².

¹⁹ Çağrı, Mustafa, “Emir bi'l-ma'rûf nehiy ani'l-münker”, *DİA*, XI, 138-141.

²⁰ Müslim, İman, 78; Ebû Dâvud, Salât, 232.

²¹ A'râf 7/157.

²² Zeyd b. Sâbit'in rivayet ettiği bu hadis için bkz. Tirmizî, İlim, 7; Ahmed b. Hanbel, V, 183. Tirmizî, hadisin *hasen* olduğunu söyler.

Hadis metninde geçen *fakih* kelimesi, ince anlayan ve kavrayan anlamındadır. Tebliğ ise, hadisin duyulduğu ve anlaşıldığı gibi, hiçbir değişiklik yapmadan bagkasma aynen nakledilmesi ve hedefine ulaşması²³ demektir. Hadisin diğer varyantlarında *hadis* lafzı yerinde *makâle* (soz) veya *şey'* kelimesi zikredilir. Hadis, Rasûl-i Ekrem'den duyulan bir soziin, bilgi ve hikmetin kaybolmaması için yapılan tegvik yanmda, onu bagkasma teblig edip öğretmenin faziletini gösterir. İnce anlayış ve kavrayışı ile tanınan Hasan-ı Basri'nin bazı sahâbîlere fetva verdiği bilinmektedir.

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın (v. 1361/1942) yaptığı yorum ve açıklamayı nakletmek yerinde olacaktır:

“İslâm'ın da gecesi giindiizii olacak, o da bu değişen diinyada bazen gecele-
rin siikiinet kucağında dinlenecek, bazen de giindiizlerin ışık saçan ikbalinde
gozlerini açarak Hak Teâlâ'nın yiice huzurunda en yiiiksek hayatı yagamak için
uyanacaktır. (...) İslâm'ın istikbali gece değil giindiizdir, soniik değil parlaktır.
Ara sıra basan gece zulmetleri onu dinlendirip tekrar uyandırmak içindir. Bu
mâna maruf bir hadis-i gerif ile şöyle beyan buyurulmuştur: 'el-İslâmu bedee
ğarîben ve seyeiidu kemâ bedee ġarîben fetiibh li'l-ğurabâ' (İslâm garip olarak
bagladi. Başladığı gibi yine garip olarak donecektir. Ne mutlu o gariplere!)²⁴. Bu
hadisteki 'seyeiidu' fiilini ekseri kimseler 'seyesiru' mânasına fiil-i nakıs telakki
ederek, İslâm garib olarak başladı (yâhud zuhur etti) yine başladığı gibi garib
olacak diye yalnız inzâr suretinde anlamış, bundan ise hep yeis teammiim et-
miştir. Halbuki Kâmus'ta gösterildiği üzere 'âde' fiili 'yubdiu ve yuid'de olduğu
gibi doniip yeniden baglamak mânasına da gelir"²⁵.

Elmalılı'nın, alaka uyandıran bu yorum ve açıklamasının, soz konusu hadi-
sin diğer varyantlarıyla birlikte diiginiilmesi, Rasûl-i Ekrem'in maksadının an-
laşılır kılınması bakımından önem taşımaktadır. Soz konusu varyantlar şunlardır:

1. "...O halde gariplere ne mutlu ki, onlar benden sonra halkın bozduğu yo-
lumu ve tatbikatımı (siinnet) düzeltirler"²⁶.
2. "...Onlar, benden sonra siinnetimi ihya edenler ve onu Allah'ın kullarına
öğretenlerdir"²⁷.

²³ Râğib el-İsfehâni (*Müfredât*, B-L-Ğ- md.) tebliğ ile aynı mânaya gelen belâğ için şu tarifi yapar: "el-in-
tihâ ill aksa'l-maksadi ve'l-müntehâ mekânen kâne ev zemânen ev emran mine'l-ümür el-mukadde-
ra". Da'vet ve tebliğ terimleri için ayrıca bkz. Önkal, Ahmet, *Rasûlüllâh'ın İslâm'a Da'vet Metodu*, s. 5
vd.; Çağrırcı, Mustafa, "Da'vet", *DİA*, IX, 16-19.

²⁴ Müslim, İman 232; Hatib, *Şerefu ashâbi'l-hadis*, s. 23.

²⁵ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, V, 3713 (kasmen tasarrufla).

²⁶ Amr b. Avf'ın, dedesinden naklettiği bu rivâyet için bkz. Tirmizi, İman, 13. Tirmizi hadisin senedinin
hasen-sahih olduğunu soylar.

²⁷ Hatib, age., s. 23.

3. "...YB Rasûlallah, garipler kimlerdir?" diye sorulduğu zaman, Rasûl-i Ekrem, "insanların bozduklarını (ifsad ettiklerini) düzelten (islah eden) kimselerdir" cevabını verdi²⁸.

4. "...Garipler kimlerdir" suâline Rasûl-i Ekrem'in, "kabilelerinden uzak yaşayanlar!"²⁹ tarzında verdiği cevap zikredilir. İlk hadis lugat kitabını yazanlardan hadis ve fıkıh âlimi el-Hattâbî (v. 388/988), "kabilelerinden uzak yaşayanlar" (en-nuzzâ' mine'l-kabâil) ciimlesini, "vatanlarını terk eden muhacirler, evlerinden ve yalunlarından uzak olanlar"³⁰ geklinde yorumlar.

Rasûl-i Ekrem'den, farklı zamanlarda ve mekanlarda duyulduğu anlaşılan bu hadislerden hareketle, tebliğimi şu tespitlerle noktalamak istiyorum:

Müslümanın yaşadığı ortam ve şartlar ne olursa olsun fitne ve fesadın değil, huzur ve salâhın yerleşmesi, savaşın değil barışın yapılması, kötülüğün değil iyiliğin egemen olması için gayret göstermelidir. O, sarfettiği gayretin müsbet netice vermesi için, kendi hareket ve davranışlarını kontrol altına alarak topluma örnek olmalıdır. Hayırlı ummetin bahtiyar mensubu olarak müslüman, Şuayb peygamberin şu sözünden³¹, sulh ve salâha taraf bir çizgi takip etmesi gerektiğini bilmelidir:

"Ey kavmim... Ben sizden yapmamanızı istediğim şeyi yaparak size muhalefet etmek de istemem. Ben sadece güccimün yettiği kadar islah etmek istiyorum. Ama benim muvaffak olmam biitiinuyla Allah'a bağlıdır. Ben yalnız O'na güvenip dayandım, her zaman ve her konuda O'na yöneliyorum".

Teqekkiir ederim.

BAŞKAN – Efendim biz de Sayın Zekeriya Güler Bey'e teşekkür ediyoruz. Dikkat çekici bir tebliğ sundu. Herhalde müzakereciler bunu dikkate alıp gerekli değerlendirmeleri yapacaklardır.

İkinci konuşmacımız, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden Yard. Doç. Dr. Şevket Yavuz.

- Buyurun.

²⁸ Abdurrahman b. Senne tarikiyle gelen bu rivâyet için bkz. Hattâbî, *Garibu'l-hadîs*, 1,176. Ayrıca bkz. Ahmed b. Hanbel, IV, 73-74. Krş. II, 177, 222. Senedi zayıf olan bu rivâyet, Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a) kaynaklı şu sahih tarikle takviye edilir: "İman garîp olarak başladı ve başladığı gibi tekrar dönecektir. İnsanlar bozulduğunda, ne mutlu o gün o gariplere! Ebu'l-Kâsım'ın hayatını elinde tutan Allah'a yemin ederim, yılanın yuvasında sıkışıp kaldığı gibi, iman da şu iki mescit arasında/Medine'de sıkışıp kalacaktır!" (Ahmed b. Hanbel, I, 184. Krş. Müslim, İman, 232).

²⁹ Abdullah b. Mes'ud'un bu rivayeti için bkz. İbn Mâce, Fiten, 15; Dârimî, Rikâk, 42; Ahmed, I, 398; Hatib, age., s.23.

³⁰ Hattâbî, age., 1,175-176.

³¹ Hûd 11/88.